

Правова аналітика з питань дотримання прав дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Питання дотримання прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є однією з найактуальніших тем у сфері соціальної політики та правозахисту. Комплексний підхід для забезпечення їхніх прав включає доступ до освіти, медичних послуг, соціальної підтримки, захисту від жорстокого поводження.

Цей огляд буде корисним для широкого кола зацікавлених осіб:

- **законодавців** — для створення або вдосконалення нормативно-правової бази;
- **державних органів та установ** — для ефективного впровадження політик щодо підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа;
- **працівників соціальних служб та закладів освіти** — для розуміння механізмів реалізації прав дітей на практиці;
- **громадських організацій та правозахисників** — для адвокації інтересів дітей та моніторингу виконання законодавства;
- **батьків-усиновителів, прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів та піклувальників** — для розуміння прав дітей, які перебувають під їхнім захистом.

Аналіз правового регулювання у цій сфері є ключовим кроком до створення безпечного та сприятливого середовища для дітей, які залишилися без батьківської підтримки.

1. Юридичний статус дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування

1.1. Розмежування термінів “дитина-сирота”, “дитина, позбавлена батьківського піклування” та “особи з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування”

1.2. Законне представництво дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

1.3. Особливості соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Права та соціальні гарантії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

2.1. Матеріальне забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

2.1.1. Державна соціальна допомога та грошове забезпечення для дітей, які проживають у сімейних формах виховання.

2.1.2. Одноразова допомога дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку

2.1.3. Соціальні стипендії

2.1.4. Житлові права та гарантії

2.2. Нематеріальні права

2.2.1. Право на збереження родинних зв'язків

2.2.2. Пільги, пов'язані із забезпеченням освіти

1. Юридичний статус дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування

1.1. Розмежування термінів “дитина-сирота”, “дитина, позбавлена батьківського піклування” та “особи з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування”

Відповідно до статті 1 Закону України [“Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#):

“Дитина-сирота - дитина, в якій померли чи загинули батьки.

Діти, позбавлені батьківського піклування:

діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з:

1. *позбавленням їх батьківських прав,*
2. *відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав,*
3. *визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними,*
4. *оголошенням їх померлими,*
5. *відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства,*
6. *розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження,*
7. *тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки,*
8. *діти, розлучені із сім'єю,*
9. *підкинуті діти, батьки яких невідомі,*
10. *діти, від яких відмовилися батьки,*
11. *діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.*

Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування,
- особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування”.

Отже, законодавець визначає дитину-сироту як дитину, що повністю втратила батьківську опіку через смерть батьків. Статус дитини-сироти чітко визначається фактом біологічної втрати батьків, що дає підстави для застосування спеціальних заходів захисту та державної підтримки.

Діти, позбавлені батьківського піклування, залишилися без батьків внаслідок різних обставин, але, найчастіше, їхні батьки (чи один з батьків) живі.

Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у віці до 18 років належали до категорії дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. А по досягненню 18 років і до 23 років все ще мають право на деякі гарантії та пільги від держави.

1.2. Законне представництво дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Відповідно до абзацу 6 статті 1 Закону України [“Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#):

“Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім’ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”.

Нижче наведена порівняльна таблиця щодо відмінності у законному представництві дітей з різним соціально-правовим статусом.

Правовий статус дитини	Законні представники	Функції законних представників
Усиновлені діти	Усиновлювачі (стаття 242 Цивільного кодексу України)	за своїм правовим становищем усиновлювачі прирівнюються до батьків
Малолітні діти, над якими встановлена опіка	Опікуни (стаття 55 Цивільного кодексу України)	забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх дітей
Неповнолітні діти, над якими встановлено піклування	Піклувальники (стаття 55 Цивільного кодексу України)	забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів неповнолітніх дітей
Діти, які влаштовані до прийомної сім’ї	Прийомні батьки (стаття 256-2 Сімейного кодексу України)	є законними представниками прийомних дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники
Діти, які перебувають в дитячому будинку сімейного типу	Батьки-вихователі (стаття 31 Закону України “Про	є особами, які замінюють батьків, законними представниками своїх вихованців і захищають їхні права

	<u>забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування</u>)	та інтереси в органах державної влади, у тому числі судових, як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень. Вони не можуть використовувати надані їм права всупереч інтересам дитини.
Діти, які постійно проживають у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі	Адміністрація закладу (стаття 245 <u>Сімейного кодексу України</u>)	виконує функції опікуна та піклувальника

Важливо відзначити, що окрім законних представників, за дотримання прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідають також органи опіки та піклування (в т.ч. організовуючи нагляд за умовами проживання дітей в сім'ях опікунів, прийомних сім'ях та інших формах сімейного влаштування).

Більше про такі особливості представництва дитини (в т.ч. органами опіки та піклування) у нашій [аналітиці з питань представництва інтересів дитини](#).

1.3. Особливості соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до [пункту 18 Постанови “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”](#):

“Служба у справах дітей дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, здійснює її супровід до досягнення повноліття або зняття її з обліку”.

Отже, служби у справах дітей відповідальні за нагляд за умовами, в яких проживає і знаходиться дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування до досягнення нею повноліття або до зняття її з обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Окрім того, центри соціальних служб є закладами, які здійснюють соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальний супровід входить в перелік заходів, що здійснюються в межах соціальної роботи ([стаття 6-1 Закону України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”](#)).

Соціальний супровід є комплексом заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги ([пункт](#)

[3 Розділу I Наказу “Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах”](#)).

Отримувачами послугами щодо соціального супроводу є:

- ❖ сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах
- ❖ прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї опікунів, піклувальники та усиновлювачі
- ❖ сім'ї, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування ([пункт 7 Постанови “Деякі питання діяльності центрів соціальних служб”](#)).

★ Як отримати послугу соціального супроводу?

Соціальна послуга соціального супроводу надається на підставі рішення структурного підрозділу з питань соціального захисту населення ([пункт 2 Розділу II Наказу “Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах”](#)).

★ Місце й строки надання соціальної послуги

Соціальна послуга надається за місцем проживання (перебування) отримувача соціальної послуги або розташування суб'єкта, що надає соціальну послугу протягом не більше ніж шість місяців з дня прийняття рішення про надання такої послуги ([Розділ VI Наказу “Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах”](#)).

★ В чому полягає сутність соціальної послуги?

Соціальний супровід передбачає регулярні зустрічі та бесіди, психологічну підтримку та допомогу в оформленні документів. Крім того, навчання та розвиток навичок, спрямовані на підвищення самостійності особи або сім'ї, щоб у перспективі подолати наслідки складних життєвих обставин ([Розділ VIII Наказу “Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей \(осіб\), які перебувають у складних життєвих обставинах”](#)).

Отже, соціальний супровід є важливим елементом державної системи підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також інших вразливих категорій населення. Він забезпечує системний підхід до вирішення їхніх потреб, сприяє покращенню умов проживання та розвитку, а також допомагає подолати складні життєві обставини.

Ця послуга ґрунтується на міжвідомчій взаємодії, залученні соціальних служб, психологів, педагогів та юристів, що передбачає комплексну допомогу та захист прав дитини і сім'ї.

2. Права та соціальні гарантії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

2.1. Матеріальне забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Відповідно до статті 1 [Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#)

«статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, - визначене відповідно до законодавства становище дитини, **яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг ...**».

Що входить у «повне державне забезпечення»? Стаття 4 зазначеного закону визначає, що державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо:

- ❖ мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття,
- ❖ житлового забезпечення,
- ❖ гарантованого першого робочого місця,
- ❖ медичного обслуговування,
- ❖ забезпечення іграшками, що сприяють розвитку,
- ❖ матеріальної допомоги та інші стандарти.

2.1.1. Державна соціальна допомога та грошове забезпечення для дітей, які проживають у сімейних формах виховання

Для дітей, які перебувають у сім'ях опікунів, піклувальників

[Постанова Кабінету Міністрів України №1751](#) в рамках порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми визначає, що «Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, надається у розмірі, що становить 2,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, на дітей з інвалідністю, над якими встановлено опіку чи піклування, - 3,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку» (п.26).

Для дітей, які перебувають у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу

[Постанова Кабінету Міністрів №552](#) встановлює порядок призначення державної соціальної допомоги та грошового забезпечення на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях.

Відповідно до пунктів 2 і 3 Постанови державна соціальна допомога призначається і виплачується щомісяця в грошовій формі батькам-вихователям на кожну дитину-вихованця і прийомним батькам на кожну прийомну дитину, а грошове забезпечення призначається і виплачується щомісяця кожному з батьків-вихователів і одному з прийомних батьків.

Державна соціальна допомога та грошове забезпечення надаються дітям, влаштованим у дитячі будинки сімейного типу або прийомні сім'ї, з моменту влаштування до досягнення ними 18 років. Якщо дитина навчається в освітньому закладі, допомога продовжується до 23 років або до завершення навчання.

★ Куди звернутися?

Структурний підрозділ з питань соціального захисту населення, виконавчий органу сільської, селищної, міської ради, ЦНАП.

★ Що потрібно?

1. Заява батьків-вихователів і одного з прийомних батьків
2. рішення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення) ради про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або прийомної сім'ї;
3. документи, що підтверджують статус дитини;
4. інформація органу державної виконавчої служби про розмір аліментів;
5. довідка з місця навчання про розмір стипендії;
6. копія висновку медико-соціальної експертної комісії або медичного висновку лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу про дитину з інвалідністю, що видані в установленому МОЗ порядку;
7. копія посвідчення громадянина, який проживає, працює (навчається) на території гірського населеного пункту, виданого відповідно до Закону України “Про статус гірських населених пунктів в Україні”.

★ Який розмір державної соціальної допомоги?

Розмір державної соціальної допомоги становить 2,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку. Для осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які навчаються, розмір державної соціальної допомоги становить 2,5 прожиткового мінімуму для працездатної особи (пункт 7 Постанови).

Наочно щодо розміру державної соціальної допомоги на прикладі виплат у 2024 році зазначено нижче:

Категорія дітей	Розмір державної соціальної допомоги (станом з 1 січня 2024 року відповідно до статті 7 Закону України “Про Державний бюджет України”)
Діти віком до 6 років	6407, 50 грн
Діти віком від 6 до 18 років	7990 грн
Діти віком від 18 до 23 років	7570 грн

Випадки призначення меншої суми:

«У разі коли дитині виплачуються призначені в установленому порядку пенсія, аліменти, стипендія чи державна допомога, розмір державної соціальної допомоги визначається як різниця між встановленим для дитини розміром державної соціальної допомоги та розміром зазначених виплат за попередній повний місяць на дату влаштування дитини у дитячий будинок сімейного типу або прийомну сім'ю».

Таким чином забезпечується, щоб дитина мала встановлений державою мінімум грошового забезпечення. Але в одному випадку – ці кошти надаються виключно державою як соціальна допомога, в іншому – частина коштів надходить з іншого джерела, а решта – як соціальна допомога.

2.1.2. Одноразова допомога дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку

Відповідно до [пункту 5 Постанови “Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку”](#):

“Служби у справах дітей складають списки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, яким у поточному році виповнюється 18 років, за місцем знаходження обліково-статистичних карток таких дітей, і подають до районних (міських) відділів (управлінь, департаментів) освіти.

Повідомлення із зазначенням строку, протягом якого можна отримати одноразову допомогу, та адреси районного (міського) відділу (управління, департаменту) освіти надсилається дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, службами у справах дітей”.

Окрім того, Постанова передбачає можливість отримання допомоги протягом 3-річного строку у разі її неотримання з будь-яких причин.

Існують випадки, коли такі виплати призначались пізніше за поданням прокуратури у випадках, коли відповідальні особи не забезпечили вчасне нарахування такої допомоги.

Зокрема:

[Рішення Київського окружного адміністративного суду від 29 лютого 2024 року у справі № 320/2467/23](#) щодо протиправної бездіяльності щодо ненарахування та не виплати випускникам загальноосвітніх навчальних закладів комунальної форми власності Ірпінської міської ОТГ Бучанського району Київської області, які мали статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, одноразової грошової допомоги у розмірі шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку, передбаченої частиною 7 статті 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та зобов'язання відповідача нарахувати і виплатити усім випускникам загальноосвітніх навчальних закладів комунальної форми власності Ірпінської міської ОТГ Бучанського району Київської області вищевказану грошову допомогу.

[Верховний Суд у постанові від 5 червня 2019 року у справі № 158/1684/16-а](#) розглянув питання виплати одноразової грошової допомоги випускникам навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Суд дійшов висновку, що «факт випуску з навчального закладу дитини, позбавленої батьківського піклування, є підставою для виплати одноразової грошової допомоги в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів, незалежно від того, чи продовжує така дитина навчання в іншому навчальному закладі, чи працевлаштувалася».

2.1.3. Соціальні стипендії

Право на соціальні стипендії мають **студенти (курсанти), які навчаються за державним замовленням у закладах фахової передвищої освіти державної форми власності за денною або дуальною формою здобуття освіти, у закладах вищої освіти державної форми власності за денною формою здобуття освіти та їх структурних чи відокремлених структурних підрозділах**, що не мають статусу юридичної особи (далі - заклади освіти), та не перебувають в академічній відпустці, із числа:

1) дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа у разі продовження навчання до 23 років або до закінчення закладів освіти відповідно до [статті 54](#) Закону України “Про фахову передвищу освіту”, [статті 62](#) Закону України “Про вищу освіту” та [статті 8](#) Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”;

1¹) осіб, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків (батьки яких померли/оголошені померлими, загинули або пропали безвісти), відповідно до [статті 8](#) Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”; (абзац 1 пункту 4)

Студентам (курсантам), які мають право на отримання соціальної стипендії і набувають право на отримання академічної стипендії, **виплачується тільки один вид стипендії за їх вибором**, крім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та особам з їх числа, а також студентам (курсантам), які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків (батьки яких померли/оголошені померлими, загинули або пропали безвісти), яким одночасно виплачується академічна та соціальна стипендії відповідно до законодавства. (абзац 2 пункту 4).

★ Куди звертатися за отримання даного виду допомоги?

До закладу освіти за місцем навчання.

★ Що потрібно?

Заява в паперовій або електронній формі, в якій зазначаються такі відомості:

- ❖ прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності);
- ❖ число, місяць, рік народження;
- ❖ задеклароване/зареєстроване місце проживання (перебування) або фактичне місце проживання;
- ❖ серія та/або номер паспорта громадянина України або реквізити посвідки на постійне проживання (для особи, якій не виповнилося 14 років, - свідоцтво про народження);
- ❖ реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);
- ❖ унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);
- ❖ ким і коли виданий студентський квиток;
- ❖ підстава для отримання соціальної стипендії.

★ Студенти (курсанти) додатково подають такі документи:

для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа у разі продовження навчання до 23 років або до закінчення закладів освіти (визначено у підпункті 1 пункту 4 цього Порядку) - копію рішення органу опіки та піклування про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, або витяг з обліково-статистичної картки дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;

для осіб, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків (батьки яких померли/оголошені померлими, загинули або пропали безвісти) відповідно до положень Порядку:

- 1) довідку, видану державним підприємством, на яке покладено функції Національного інформаційного бюро відповідно до Закону України "Про оборону України", за формою, встановленою Мінреінтеграції, яка містить відомості про батьків, які є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора)/позбавленими особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора (окупаційними адміністраціями та збройними формуваннями);
- 2) документ, що підтверджує загибель батьків, виданий військовим формуванням, правоохоронним органом спеціального призначення;
- 3) копію таких документів:
- 4) свідоцтва про смерть батьків;
- 5) рішення суду про оголошення батьків померлими;
- 6) рішення суду про визнання батьків безвісно відсутніми/витяг з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (до початку його функціонування - витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань), що засвідчує факт внесення до цього реєстру інформації про те, що батьки перебувають у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин;
- 7) якщо особу виховувала одинока матір, додається витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження дитини, виданий відділом державної реєстрації актів цивільного стану, або довідка про народження, видана виконавчим органом сільської, селищної, міської ради, із зазначенням підстави для внесення відомостей про батька дитини до актового запису про народження дитини відповідно до абзацу першого частини першої статті 135 Сімейного кодексу України.

2.1.4. Житлові права та гарантії

Забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом здійснюється двома шляхами.

Перший шлях – це збереження права на житло, в якому вони проживали з батьками, рідними до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (стаття 32 Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”).

Другий шлях - це забезпечення соціальним житлом до надання їм житла для постійного проживання ([стаття 33 Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#))

*“Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла мають право **зараховуватися на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання.***

*Після завершення перебування у відповідних закладах діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа протягом місяця **забезпечуються соціальним житлом до надання їм благоустроєного жилого приміщення для постійного проживання**”).*

Студенти з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, мають **право на безкоштовне проживання в гуртожитку студентів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.**

Так, відповідно до статті 8 [Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#) держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Відповідно до абзацу 6 пункту 1 [Наказу “Про встановлення граничного розміру плати за проживання в студентських гуртожитках вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності”](#):

“Студенти, курсанти, абітурієнти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особи з їх числа, а також студенти і курсанти, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишились без батьків, забезпечуються гуртожитком безкоштовно”.

Зважаючи на те, що коледж відноситься до закладу вищої освіти I-II рівня акредитації, то студенти з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, мають право на безкоштовне проживання в гуртожитку.

Отже, законодавством прямо не встановлено обмежень щодо самостійного проживання в гуртожитку здобувачів (-ок) освіти з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Захист права на житло у суді.

У судовій практиці розглядаються випадки, коли органи місцевого самоврядування не виконують своїх обов'язків щодо забезпечення житлом осіб із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Наприклад, [у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справі №187/210/20](#) було розглянуто питання щодо права дітей-сиріт на позачергове отримання житла після завершення терміну перебування у сім'ї опікуна чи піклувальника, прийомній сім'ї або закладі для дітей-сиріт. Суд наголосив, що такі особи мають право на забезпечення житлом у позачерговому порядку, і це право не залежить від належності рівня організації роботи уповноваженими суб'єктами щодо ведення квартирного обліку.

2.2. Нематеріальні права

Всі діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають ті самі права, як всі діти, без будь-якої дискримінації. Це включає, але не обмежується, їхнім правом на освіту, здоров'я, дозвілля, сім'ю, власну думку.

Разом з цим, реалізація деяких прав має свої особливості.

2.2.1. Право на збереження родинних зв'язків

Право на збереження родинних зв'язків є одним із ключових аспектів забезпечення найкращих інтересів дитини, закріплених у законодавстві України. Сімейний кодекс України та нормативно-правові акти детально регламентують обов'язки опікунів, піклувальників та інших осіб щодо підтримки контактів дитини з її біологічними батьками, родичами, а також між рідними братами та сестрами. Ці положення спрямовані на те, щоб зберегти емоційний зв'язок дитини з родиною, навіть у випадках влаштування її до прийомної сім'ї чи закладів інституційного догляду.

Згідно з частиною 3 статті 249 Сімейного кодексу України:

“Опікун, піклувальник не має права перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини”.

Частина 5 статті 254 СКУ:

“Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами”.

Частина 5 статті 256-3 СКУ:

“Прийомні діти мають право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, крім випадків, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню”.

Частина 5 статті 256-7 СКУ:

“Вихованці мають право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, крім випадків, коли це може завдати шкоди їхньому життю, здоров'ю та моральному вихованню”.

Відповідно до пункту 36 Постанови “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”:

“Рідні брати і сестри не можуть бути роз'єднані під час влаштування. У разі неможливості влаштувати їх разом через стан здоров'я одного з братів/сестер опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, керівники закладів зобов'язані забезпечити постійні контакти між дітьми, в тому числі періодичні зустрічі, листування, телефонні розмови, обмін фотокартками тощо”.

Отже, право дитини на підтримку родинних зв'язків є невід'ємною частиною її соціального та емоційного розвитку. Встановлені законодавством норми захищають це право та зобов'язують опікунів, прийомних батьків, піклувальників і вихователів сприяти збереженню зв'язків дитини з рідними. Особлива увага приділяється недопущенню роз'єднання рідних братів і сестер, а в разі неможливості спільного влаштування – організації їхнього постійного спілкування. Такий підхід сприяє підтримці дитини в непростих життєвих обставинах, забезпечуючи її соціальну адаптацію та психологічну стабільність.

2.2.2. Пільги, пов'язані із забезпеченням освіти

З аналізу законодавства діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право на низку пільг у сфері освіти, серед яких: соціальна стипендія, безоплатне харчування, забезпечення одягом, взуттям, літературою, грошова допомога випускникам тощо.

★ Соціальна стипендія.

Відповідно до [частини 4 статті 8 Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#) особам, які навчаються, з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування виплачується соціальна стипендія.

★ Безоплатне харчування.

Засновники закладів освіти забезпечують безоплатне гаряче харчування в державних і комунальних закладах освіти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування ([частина 4 Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку](#)). Забезпечення безоплатним гарячим харчуванням за рахунок бюджетних коштів здійснюється на підставі документів, що підтверджують таке право ([частина 4 Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку](#)). Для отримання пільги необхідно подати до керівництва закладу освіти відповідну заяву та надати копії документів, що підтверджують право на пільги.

Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, документом, що підтверджує право на отримання пільги на харчування, може бути рішення суду або місцевого виконавчого комітету про надання їм відповідного статусу.

★ Забезпечення одягом та взуттям.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, забезпечуються предметами гардероба та текстильної білизни під час навчання у закладах усіх типів ([підпункт 1.1 пункту 1 Наказу “Про затвердження норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів”](#)).

Особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при вступі на навчання до закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти отримують комплект нового одягу і взуття на суму не менш як 12 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (204 грн) ([абзац 1 пункт 13 Постанови “Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування”](#)).

Окрім того, особам з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування при працевлаштуванні забезпечується право на одяг, взуття, м'який інвентар і обладнання на суму, не менш як 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ([абзац 4 пункт 13 Постанови “Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування”](#)).

★ *Навчальна література.*

Особам, які навчаються, з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі не менше трьох місячних соціальних стипендій, посадових окладів, які їм призначені. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах ([частина 5 статті 8 Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”](#)).

★ *Вступ до закладів професійної (професійно-технічної) освіти.*

[ЗУ «Про професійну \(професійно-технічну\) освіту»](#) у статті 43 визначає:

«Стаття 43. Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Держава гарантує дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, переважне право на зарахування до закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, під час навчання перебувають на повному утриманні держави і забезпечуються цільовим фінансуванням витрат на їх утримання, умови яких визначаються Кабінетом Міністрів України.

Випускникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти - дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, подається державна матеріальна допомога за нормативами, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Держава гарантує випускникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти - дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, працевлаштування за набутою професією та забезпечення житлом згідно з законодавством».

★ *Вступ до ВНЗ за квотою.*

Для забезпечення доступу до вищої освіти, [ЗУ «Про вищу освіту»](#) передбачає, що «Брати участь у конкурсі в межах установлених квот прийому до закладів вищої освіти (наукових установ) України мають право діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, особи з їх числа...» (абзац 2 пункту 3 статті 44).

Опубліковано:

12.12.2024.

Підготовка матеріалу:

Світлана Одінцева, Ілаха Гахраманова.

Редакція:

Світлана Одінцева, Поліна Кликова.

Маєте відгук чи запитання?

Заповніть [форму зворотного зв'язку](#).